

DOI: 10.18832/kp201711

„Dej Bůh Čechům štěstí!“ Český nacionalismus v pivovarství**„Give God Czechs fortune!“ Czech Nationalism in Brewing**

Jan GRISA

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Filozofická fakulta – Katedra historie, Pasteurova 13, 400 96 Ústí nad Labem
The University of J. E. Purkyně in Ústí nad Labem, Faculty of Philosophy, Pasteurova 13, 400 96 Ústí nad Labem, Czech Republic
 e-mail: Jan.grisa@ujep.cz

Recenzovaný článek / *Reviewed Paper***Grisa, J., 2017: „Dej Bůh Čechům štěstí!“ Český nacionalismus v pivovarství.** Kvasny Prum. 63, č. 2, s. 81–84

Příspěvek se zabývá nacionalismem v pivovarství konce 19. a počátku 20. století. Hlavní důraz je kladen na národní impuls při zakládání pivovarů a jejich provázanost s dalšími prvky českého národního života. Jmenována jsou i některá specifika těchto podniků jako personální složení, obchodní politika a podobně. Část příspěvku se zabývá nacionálně zabarveným pivovarským periodikem. Pozornost je věnována i antisemitismu v pivovarství.

Grisa, J., 2017: „Give God Czechs fortune!“ Czech nationalism in brewing. Kvasny Prum. 63, č. 2, p. 81–84

The study deals with the nationalism in brewing at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. The main focus lies on breweries foundation made by national impulse and on the connection between these breweries and another elements of Czech national life. Some specifics of these companies are mentioned too. For example personnel structure, trade policy etc. A part of the study deals with nationalistically tinged brewing periodicals and attention is also paid to antisemitism in brewing.

Grisa, J., 2017: „Gebe Gott den Tschechen Glück!“ Der tschechische Nationalismus im Brauwesen. Kvasny Prum. 63, Nr. 2, S. 81–84

Der Artikel befasst sich mit dem Nationalismus im Brauwesen am Ende des 19. Jahrhunderts und am Anfang des 20. Jahrhunderts. Die Hauptbetonung liegt auf dem Nationalimpuls bei der Gründung von Brauereien und ihre Verbundenheit mit weiteren Elementen des tschechischen Nationallebens. Weiterhin wurden einige Spezifika von diesen Betrieben angeführt, wie die Personalzusammensetzung, Handelspolitik u. s. w. Teilweise wurden im Artikel die nationalistisch gefärbten Brauzeitschriften und Antisemitismus erwähnt.

Klíčová slova: *pivovarství, pivovar, nacionalismus, historie***Keywords:** *brewing, brewery, nationalism, history***1 SITUACE NA KONCI 19. STOLETÍ**

Konec 19. století byl v pivovarství dobou velkých změn. Po zrušení propinačního práva se tento obor průmyslu stále více potýkal s konkurenčními boji. Období let 1869–1900 přineslo mnoho nových moderních podniků a znamenalo zánik pro mnoho zastaralých. Náš příspěvek se však na počátku zabývá obdobím podstatně kratším.

Počátek zájmu této studie spadá do let devadesátých, kdy se konkurenční boj přenesl i na pole národnosti. V 90. letech 19. století bylo již mnoho v českém národním obrození vykonáno. I u hospodářského národního obrození je vrchol zpravidla kladen do období dřívějšího (Jančík a Kubů, 2011). Jak je možné, že pivovarství, odvětví českému národu velice blízké, se zařadilo v podstatě až na chvost českého hospodářského snažení? Na tuto otázku zatím neznáme odpověď. Jisté však je, že produkt, tedy pivo, poskytoval možnost ovlivnit mnoho vlastenců. Uvědomme si, že bylo konzumováno napříč společenskými vrstvami, a že právě u piva se často společenské rozdíly smazávaly. Z tohoto pohledu bylo téměř nezbytností poskytnout česky národně smýšlejícím kruhům to právě české pivo vařené v ryze českých pivovarech. Pro vnitrozemské pivovary nepředstavoval tento aspekt nižádnou překážku, ale v jazykově smíšených oblastech a na jazykové hranici byla výroba piva z dřívější většiny monopolem německy hovořících pivovarníků. Tato situace se změnila především v druhé polovině 90. let, kdy byly zakládány pivovary česky národnostně orientované. Ať šlo o malé podniky nebo o smělé projekty s vysokým počátečním akciovým kapitálem, vždy se vznik nového podniku neobešel bez kritiky z německé strany. I přes nesnáze v tomto období vznikl roku 1893 Rolnický akciový pivovar se sladovnou v Litovli (Šik, 1994), následovaný dalšími: Českým akciovým pivovarem v Českých Budějovicích (1895) (Hajn, 1995), Akciovým pivovarem a sladovnou v Jevíčku (1896) (Pinkava, 1993; Vrána, 2012), Hanáckým akciovým pivovarem rolnickým se sladovnou v Olomouci (1896), Rolnickou akciovou společností pivovarní a sladovní v Černé Hoře (1896) (Vašek, 1995), Akciovým pivovarem v Prostějově (1897) (Marek, 1999), Českým akciovým pivovarem v Moravské Ostravě (1897) (Daněk 2014) a v kulatém roce

1900 Prvním severočeským akcijním pivovarem v Bohušovicích nad Ohří (Grisa, 2014). O celé desetiletí později se připojil ještě Český pšezný akciový pivovar Světovar (1910) (Kejha et al., 2012; Zeman et al., 1959).

2 PROTIPÓLY

Výše zmíněné podniky mají i přes rozdílnou velikost a geografické umístění mnoho společného. Každý z těchto podniků představoval protipól podniku s německým kapitálem. Jak je psáno výše, konkurenční boje byly v této době značné a vize nových českých podniků nebyla zaměřena jen na výrobu českého piva pro český lid, ale pochopitelně byl kladen důraz na oslabení moci podniků německých. U neznámějšího příkladu pivovarů v Českých Budějovicích šlo o boj nově vzniklého českého pivovaru proti pivovaru měšťanskému, kde byla většina právovárečnicků německy hovořících (Hajn, 2002). Stejně tak stál nový pivovar v Litovli proti stávajícímu měšťanskému pivovaru (Koutek, 2013), pšezný Světovar se postavil hned proti třem podnikům (Kejha et al., 2012), z nichž především První akciový pivovar v Plzni se prezentoval jako národně německý. Nejinak tomu bylo v Ostravě, kde byl nový podnik zbudován jako konkurence pivovaru Markuse Strassmanna (Daněk, 2014). Na tomto místě je třeba zmínit jeden výjimečný příklad, a to První severočeský akcijní pivovar v Bohušovicích. Ten byl jako jediný ze jmenovaných podniků vystaven v české obci, kde byla německá menšina pouze symbolická. Důvod byl však nasnadě. Bohušovice nad Ohří ležely na jazykové hranici a nejbližšími městy byly převážně německojazyčné Terezín, Litoměřice a Lovosice. Bohušovický pivovar byl od počátku zamýšlen jako protipól Labsko-zámeckého pivovaru v Litoměřicích (Houfek a Mezenská 2007; Grisa, 2014). Dalším společným jmenovatelem podniků byly právě jejich národnostní pohled na výrobu a provoz podniku. Snaha spolupracovat s českými firmami a podporovat českou věc šla mnohdy tak daleko, že podnik uzavřel často méně výhodný obchod, než aby „dal vydělat“ Němcům.

3 SVŮJ K SVĚMU!

Specifika společná všem těmto podnikům můžeme hledat také v odbytích. Důraz byl kladen především na získání Národních

domů, Českých besed a sokoloven v bezprostředním okolí, ale i ve vzdálenějších oblastech. Hlavní byla snaha získat odbytiště ve zněmčeném území. Můžeme sledovat i podpůrnou činnost při zakládání nových národních domů v oblastech s německou převahou. Finanční podpora stavby byla pochopitelně vázána na následný odbyt piva (archív A). Když budoval svůj vídeňský sklad akciový pivovar v Českých Budějovicích, spoléhal, že se o odbyt piva postará právě česká menšina (Hajn průvodce). Další sjednocující prvek nalézáme ve způsobu založení. Všechny pivovary vznikly jako akciové společnosti. S výjimkou Světovaru, který získal velmi záhy podporu Živnostenské banky (Kolektiv 2013; archív B), se všechny podniky profilovaly z lokálních vlasteneckých snah regionálních politiků, učitelů, duchovních a další inteligence.

Na tomto místě je třeba říci, že jednotná klasifikace těchto podniků naráží na problém především kvůli rozdílné velikosti závodů. Například z hlediska odběratelů není možné stejně posuzovat Český akciový pivovar v Českých Budějovicích, jehož výstav byl mnohonásobně větší než u podniků ostatních. Druhou skupinu pivovarů reprezentují Světovar, pivovar v Litovli, Český pivovar v Moravské Ostravě a pivovar v Holici (Olomouc). Výstav těchto podniků zpravidla přesahoval hranici 45 000 hl. Do poslední skupiny pak řadíme pivovary v Bohušovicích, Prostějově, Jevíčku a Černé Hoře. Tyto podniky jen výjimečně překročily hranici 35 000 hl ročně (Likovský, 2000). Nesmíme proto přijmout zjištění o „vlasteneckých odběratelích“ definitivně. Budějovický pivovar, ač zajisté podporoval vlastenecké podniky, soustředil hned po prvních letech své existence pozornost především na export. Samostatnou kapitolu v této věci tvoří Český pilsenský akciový pivovar Světovar. V Plzni, vyhlášeném městě piva, bylo založení českého podniku nespornou finanční jistotou. Možná právě tento fakt přesvědčil Živnostenskou banku k rozsáhlé investici, na jejímž konci stál nejmodernější pivovar v monarchii. Je dobré zmínit, že tento tah stál Živnobanku ztrátu velkého klienta, a to Plzeňského měšťanského pivovaru. Ukázalo se však, že racionální vedení pivovaru finančním domem sice podnik vedlo k zisku, ale zároveň budilo v mnohých vlasteneckých kruzích nevoli. Trnem v oku se stal již úpis akcií, kdy se akcie prodávaly všem, bez ohledu na jejich rodnou řeč, či vyznání. Nová firma se již od počátku soustředila na export, a tudíž si záhy nechala patentovat také německý název „Weltbräu“. Reklama na nový podnik byla otiskována i v německém časopise *Budweiser Kreisblatt*. Sympatie si firma nezískala ani na konci své existence, kdy roku 1932 schválila fúzi se společností Plzeňské akciové pivovary, a tím se v očích české veřejnosti prodala do německých rukou (Cironisová, 2000).

Zajímavá je i jakási propojenost těchto podniků, pokud je zkoumáme z hlediska podoby akcií, personálního složení, dodavatelů a podobně. Poměrně zřetelné pouto nalezneme na příkladu pivovaru v Bohušovicích. Již před zbudováním závodu se zástupce správní rady obrátil na Augusta Zátka ve věci vhodného architekta. Zátkou byl navržen jeho politický kolega, mladý architekt Josef Záruba-Pfeffermann (Národní politika, 1929). Ač se tento politik a civilní inženýr později etabloval spíše na stavbách jiného typu (elektrárny, vodní stavby, pohraniční opevnění), pivovar v Bohušovicích navrhl. V pivovarské architektuře zanechal ještě jednu stopu, která se také týká námi sledovaného okruhu, a to stavbu lednice v Hanáckém pivovaru v Olomouci. Bohušovický pivovar také využíval nabídky České bednárný v Českých Budějovicích, která vznikla též pod patronátem Augusta Zátka (archív A). Spojitost mezi Bohušovickým a Hanáckým pivovarem netvoří pouze Záruba-Pfeffermann, ale i osoba Antonína Aksamita. Ten působil jako správce nejprve v Bohušovicích (1900–1901), a poté v Hanáckém pivovaru (1904–1919). Ještě před Aksamitem působil jako správce akcijního pivovaru Jaroslav Borecký (1898–1900), jehož nalezneme mezi léty 1909–1924 v pivovaru v Jevíčku. Také v prostějovském pivovaru nalezneme podobný personální posun, kdy sládek Ladislav Wait (1904–1909) po působení v Prostějově přešel do Loštic, kde vznikl roku 1869 nový pivovar se sladovnou, který se stal centrem rozvoje národního života v regionu (Kraváček, 1993). Stejně tak se po uzavření Světovaru jeho ředitel Ing. Dr. Oldřich Miškovský uchytí jako vrchní sládek v budějovickém pivovaru (Likovský, 2000). V neposlední řadě můžeme jmenovat Čenka Rychlíka, který roku 1897 přešel z litovelského pivovaru, do nového českého podniku v Moravské Ostravě na post správce (Daněk, 2014). Vzhledem k neskutečné rozmanitosti podoby akcií nemůžeme považovat za náhodu ani podobu akcií Českého akciového pivovaru v Českých Budějovicích a Českého akciového pivovaru v Moravské Ostravě. Na cenných papírech je zvolen stejný vzor písma, identické orámování a barvy. Jediný rozdíl je v ústředním medailonku, kde budějovičtí dali přednost Gambrovi, zatímco ostravští do středu umístili znaky země koruny české s lipovou ratolestí (Piša, 2008).

Pokud se zaměříme na cenné papíry u většiny námi sledovaných podniků, nalezneme podobné prvky. Především jsou veškeré akcie vyvedeny v češtině, což nebylo samozřejmostí. V námi sledovaném období byl spíše trend vydávat akcie dvojjazyčně, tedy česky a německy, popřípadě pouze německy (Cheb, Ostrov a podobně). Na akciích českých národních pivovarů se objevují často slovanské barvy (bílá, modrá, červená) a motivy (holubice, lev, orlice a podobně). Nejčastější jsou znaky země koruny české – tedy slezská a moravská orlice a český lev (Černá Hora, Litovel, Ostrava), popřípadě pouze moravská orlice (Jevíčko) či pouze český lev (Bohušovice). Vzhledem k poloze sledovaných pivovarů na Moravě nepřekvapí, že některé cenné papíry svou podobou odkazují na oblast Hané. Na akciích Rolnického akciového pivovaru se sladovnou v Litovli bychom mohli hádat dokonce patrona moravského pivovarství Ječmínka (bohužel nekorunovaného) (Piša, 2008).

4 SOKOLY, MATICE A DALŠÍ...

Zaměříme nyní svou pozornost na samotné vedení podniků. Jelikož se jednalo o akciové společnosti, bylo vedení podniku vždy svěřeno správní radě skládající se zpravidla z předsedy, místopředsedy a ostatních členů. I tyto osoby velmi často odkazují na národní funkci pivovaru. V řadách jednotlivých správních rad se setkáváme s menšinovými právníky, starosty Sokolů, vlastenecky smýšlejícími duchovními, regionálními politiky a další inteligencí podporující vzestup českého živilu v oblasti. Toto portfolio je následně doplněno váženými osobami z okolí reprezentujícími zpravidla rolníky, hospodáře, sedláky a podobně. Provázanost se sokolským hnutím nalezneme snad u všech jmenovaných podniků, což není nic překvapivého. Vždyť i základním stanoviskem Sokola je nejen tělovýchova, ale i pozvednutí národního hospodářství jako takového (Fučík, 1897). Funkce ať již starostů nebo členů sokolského hnutí ve správní radě byla většinou vnímána jako oboustranně výhodná. Pivovar sloužil často jako protektor sokolských balů, slavností a dalších. Máme i doklady o rozšíření hostinců za účelem zřízení sokolovny, které pivovar finančně podporoval, nebo alespoň zařídil půjčku na její zbudování (archív A). Na druhé straně se právě na sokolských slavnostech čepovalo výhradně pivo z českého podniku. Sokolové ve správních radách měli často na starosti i funkci akviziční. Jako zástupci uznávaného a důležitého spolku činili nátlak na české hostinské v okolí ve věci odběru ryze českého piva. Běžná byla i reklama v tisku vydaném k příležitosti sokolských sletů. Tak můžeme například v brožurě vydané pro krajský slet sokolský v Ústí nad Labem číst reklamu pivovaru v Bohušovicích: „*Hraničáři! Přijte svoji povinnost k českému menšinovému podniku! Zaměstnávejte Vaše hraničáře, podporujte český živel!*“ (Tichý, 1934). Zářným příkladem spolupráce Sokola s českým podnikem byla první velká manifestace Čechů v Moravské Ostravě. Jednalo se právě o slet Moravsko-slezské obce sokolské roku 1902. Výše zmíněný Čeněk Rychlík společně se členy správní rady převzal zodpovědnost za finanční a logistické zajištění akce. Vyvrcholením sletu byl průvod více než dvou tisíc krojovaných Sokolů, jehož trasa vedla od Národního domu k českému akciovému pivovaru (Daněk, 2014). Svou podporou sokolských slavností byl znám i českobudějovický pivovar (Hajn, 1999). Z dalších členů správních rad činných v matici jmenujme JUDr. Jana Ošťádal (Olomouc), Ing. Jana Poppeho (Ostrava) a JUDr. Antonína Táborského (Ostrava) (Piša, 2008).

Nejen Sokol, ale i Ústřední matice školská měla mezi členy rad když už ne zástupce, tak alespoň velké příznivce. Už August Zátka založil roku 1872 odbor této vzdělávací instituce v Českých Budějovicích (Muk, 1947). Z města pod Černou věží máme i úsměvnou zprávu o tom, jak byly, mimo jiné, prostředky na podporu matice vybírány. Příhoda se odehrála v hostinci U tří kohoutů, kde byl hostinským pan Felber (pozdější restaurátor českého akciového pivovaru). Felber měl vlastnit provaz z oběšenice, a když se věc rozkřikla, každý chtěl kousek talismanu pro štěstí vlastnit. Hostinský se rozhodl, že se o provaz podělí s těmi, kdo přispějí do kasičky na Ústřední matici školskou. Když se zpráva o provaze dostala i mezi českobudějovické Němce, kteří nechtěli do české hospody vkročit, předali patřičný obnos svým českým známým a tím nevědomky přispěli na konto Matice školské. Věc se ve skutečnosti měla tak, že Felber, když viděl, jaká je po provaze poptávka, koupil provaz nový, ušpinil ho a prodával ve prospěch matice. Z předběžných studií můžeme sledovat i pravidelné příspěvky ve prospěch této organizace, popřípadě i exkurze pro dítky z menšinových škol do pivovaru (Rada, 1965).

Průkaznou spojitost s Národními jednotami se zatím povedlo prokázat pouze u bohušovického pivovaru, kde stál už u jeho zrodu

tehdejší předseda jednoty Václav Strejcovský a posléze byl pivovar podporován Emanuelem Hrubým, agrárním politikem, senátorem, předsedou Národní jednoty severočeské a také Klubu českých turistů. Podpora národní jednotou byla značná. Strejcovský na vlastní náklady koupil například hotel v blízkých Lovosicích, kde se začalo točit bohušovicé pivo (Skalský, 2011). Ze strany zástupců jednoty bylo vyjednáváno o potenciálních odbytištích v Praze a jinde, kde venkovský pivovar nevěšel ve známost. Ač je dodnes funkce národních jednot upozadovaná za spolky jako Sokol a Ústřední matice školská, je třeba říci, že díky nemalé členské základně měla tato organizace konexe stejného významu. Konkrétně mezi členy Národní jednoty severočeské patřili Tomáš Garrigue Masaryk, Alois Jirásek, Karel Kramář, Jiří Stříbrný a další (Čenský, 1969).

■ 5 ČASOPIS SLÁDEK

Nepochybně zajímavým dokladem českého nacionalismu v pivovarství je také periodikum Sládek (po vzniku republiky Československý sládek). Časopis Sládek vyšel poprvé v říjnu roku 1906. Na jeho vzniku má hlavní zásluhu sládek pivovaru v Kročehlavech u Kladna Otakar Zachar. Časopis je nesporně nacionalisticky zabarven a články se věnují mimo běžných informací z burzy a technicky zaměřených článků, právě kritice všeho nedostatečně českého a také vyzdvihování českého rázu sládkovského řemesla. V prvním čísle časopisu se dočteme o důvodu jeho vzniku následující: „Dále a to pravíme výslovně a s důrazem, snahou naši bude bojovat proti veškeré té dvouhlavé a obojaké, utrakvistické otravě německo-české, která zaslepeností několika lidí v našem průmyslu vydala v pravém smyslu slova na pospas domácí ráz našeho řemesla, živnosti a průmyslu, nedadouc za to českým pivovarům nic nežli stále ústrky ba i citu našeho národního urážky.“ (Sládek, 1906) Časopis vycházel kromě válečných let, kdy bylo jeho vydávání zastaveno, jednou týdně a jeho život skončil společně s životem jeho zakladatele roku 1922. Poměrně krátká životnost periodika je s podivem a odkazuje k neskutečné píli Zachara. V podstatě jen díky tomuto periodiku si dnes můžeme udělat celkový obraz pohledu českého nacionálně smýšlejícího odborníka na tehdejší pivovarnickou společnost. Jedno z hlavních témat kritiky se však netýká česko-německé otázky, ale abstinenciho hnutí. Kritika tohoto hnutí a především jeho hlavního dobového představitele Tomáše Garrigua Masaryka patřila k vděčným tématům téměř všech čísel před vznikem republiky. Jako příklad si můžeme uvést následující řádky: „Časopis Čas se stal hlasatelem ideí prof. Masaryka, známého obhájce Leopolda Hilsnera, prohlásil se z důvodů lidové pokrokových pro abstinencismus, zřetěněného to moderního stanoviska lidí nervové přecitlivělých, polobláznů, kteří chtějí zachraňovat lid ačkoliv se lid u nich o to nejméně prosí.“ Otakar Zachar se v otázce abstinence vyjádřil i ve svém díle *Pivovarské kapitoly a Feuilletony* (Zachar, 1906). Sládek neopominá také světit svátek patrona českého pivovarství svatého Václava. Ve svatováclavských číslech přispíval mimo jiné i Čeněk Zíbrt (Mika, 2012).

■ 6 NEKUPUJTE OD ŽIDŮ!

Jak časopis Sládek, tak i pivovary, které jsou středem naší pozornosti, měly jako společného jmenovatele nejen vlastenectví, ale také antisemitismus. Antisemitismus byl ve zkoumaném období v podstatě součástí nacionalismu, a to jak českého, tak i německého. U časopisu Sládek si můžeme všimnout ve výše uvedeném citátu zmínky o tom, že Masaryk byl obhájcem Leopolda Hilsnera, Žida obviněného z rituální vraždy Anežky Hružové v Polné (Kovtun, 1994). Hilsner jistě nebyl zmíněn náhodou. Doba před první světovou válkou byla antisemitismem poměrně silně zatížena a Masaryk měl být touto poznámkou zcela jistě očerněn. S podivem je, že ještě roku 1922, kdy se pohled, jak na osobu Masaryka, tak na antisemitismus notně změnil, zůstává nota tohoto časopisu změněna jen pramálo. Pro ilustraci připojíme citaci nazvanou Drobty z cest pana prezidenta na Slovensko: „Pan prezident při svém pobytu v Bratislavě mezi jinými přijal i dva rabíny. Oba tyto hodnostáři, přimlouvali se za ministra pro Slovensko p. Mičuru, aby setrval v úřadě. Pan prezident s úsměvem řekl, že v tomto případě shoduje se jeho názor s názory rabínů. V jiných případech se nám zdá, že vliv rabínů a jejich věřících jest příliš velký v naší republice a že jej uplatňují ne vždycky na prospěch našeho státu, nýbrž na prospěch svůj.“ Tento citát zajisté nepostrádá určitou averzi, jak vůči panu prezidentovi, tak proti hodnostářům izraelského vyznání. S antisemitismem se

můžeme setkat také u sledovaných pivovarů. V Černé Hoře se pivo vařilo ve šlechtickém pivovaru rodiny Friesů pronajatém obchodníku z Boskovic Šimonu Lóvovi a jeho synovi. Později byl pronájem přejat Vilémem Ungeltrem z Brna. Rolníci z Černé Hory byli při obchodování s ječmenem do značné míry odkázáni na obchodníky židovského původu, což nakonec vedlo roku 1896 k založení Rolnické akciové společnosti pivovarní a sladovní v Černé Hoře. Akciová společnost byla zpočátku ve šlechtickém pivovaru pouze v podnájmu, brzy však mohla díky úspěšnému podnikání, pivovar odkoupit. Hlavní zásluhy na založení rolnického pivovaru jsou připisovány Františku Tesařovi a černoorskému farářu páteru Ševčíkovi (Pilnáček, 1926). V akcijním pivovaru v Bohušovicích můžeme nalézt nabídky sladu od různých firem, přičemž nabídky německých firem jsou škrtnuté a nabídky židovských firem taktéž, ovšem s přípisem „*Obchod nemůže být uzavřen. Je to žid a Němec!*“ (archiv A). Od Bohušovic byl nejbližší pivovar v Terezíně, ten byl v nájmu Samuela Jelinka, jehož oblíbenost u českých obyvatel terezínského okolí (tedy i Bohušovic) byla na bodu mrazu. Hraníčářský list Český sever se o terezínském pivu vyjádřil v krátkém článku o úpadku mravů v Terezíně: „*Vida, vida! Jsme potěšeni tímto krokem našich „velemoudrých“ a „opatrných“ členů města, ale dovolujeme si skromnou otázku: Což nemohly by ty samé ohledy působiti na odstranění veřejných nevěstek v útulcích patřících městským radním a kde čepuje se židovina z městského pivovaru terezínského?*“ (Český sever 10/1898) Stejnou averzi proti osobám židovského původu pocitovali patrně i zakladatelé ostravského českého pivovaru. Protipól tohoto českého podniku byl původně měšťanský pivovar odkoupený židovským podnikatelem Markusem Strassmannem, prezidentem ostravské židovské náboženské obce (Gold, 1929). Příklad antisemitismu nalezneme i v článku komentujícím nový hostinec s budějovickým pivem ve Vídni na Spiegelgasse: „...*Jak je vidět, ani zde nezapůsobily zprávy zdejších židovských časopisů o českém akciovém smetišti... České pivo snad nechtějí jen Židi!*“ (Hajn, 1999).

■ 7 ZÁVĚR

Zakládání českých pivovarů a jejich působení můžeme bez nadsázky označit za důležitý prvek utváření české společnosti. Finální produkt těchto závodů byl vkořeněn do českého vlasteneckého života již od počátku století. Vzpomeňme známou poznámku: „*Kdyby ten strop zde (v hospodě) na nás spadl, je po českém národě!*“ (Macura, 2015). Provázanost s jednotlivými organizacemi podporujícími český živel umocnila funkci průmyslových podniků jakožto hybatelů národního života v daných oblastech. Z dnešního pohledu můžeme problém hodnotit různě. Na jedné straně šlo o české vlastence, kteří svými činy pomohli při poslední fázi konsolidace národa. Jejich jednání vedlo často za rámec povinností a nejen jednotlivci, ale především celé závody reprezentované správními radami podporovaly české školství a kulturní i společenský život. Na straně druhé je třeba uvést často iracionální obchodní politiku, která dovedla některé za závodů do finanční krize. Stranou nezůstává ani určitá zaslepenost představitelů pivovarů, která umožnila stejné podvody při sčítání lidu, jaké známe z německé strany. Ať je náš pohled jakýchkoliv, je třeba říci, že všechny podniky s výjimkou Světovaru se po svém založení úspěšně etablovaly a získaly své místo na trhu. Tyto pivovary fungovaly a nezapomínaly na svou národní notu až do konce druhé světové války, kdy se stal onen národní zájem bezpředmětným. Jejich následné začlenění do národních podniků po „vítězném únoru“ se stalo hořkou tečkou za jejich výjimečnou a zajímavou existencí.

LITERATURA / REFERENCES

- Archiv A: Státní oblastní archiv Litoměřice pobočka Most, fond První severočeský akcijní pivovar.
 Archiv B: Podnikový archiv Plzeňský Prazdroj, fond Český plzeňský pivovar, a. s.
 Cironisová, E., 2000: Český plzeňský pivovar Světovar (1910–1933). In: Západočeský historický sborník 6. SOA v Plzni, Plzeň.
 Čenský, F., 1969: Národní jednota Severočeská – inventář fondu 699, NA.
 Český sever, 1898: č. 10.
 Daněk, R., 2014: Ostravské pivovarství v éře kapitalismu, Ostravská univerzita v Ostravě FF, Ostrava. ISBN 978-80-7464-697-3.
 Fučík, M., 1897: Sokolstvo a naše doba. Sokolská matice, Praha.
 Gold, H., 1929: Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart. Jüd. Buch – u. Kunstverl., Brno.
 Gríša, J., 2014: „Pijte bohušovicé pivo, podporujte menšinový podnik!“ – hospodářský nacionalismus na příkladu pivovaru v Bohušo-

- vicích nad Ohří. In: Poohří 4, Historie a současnost Poohří, o. s., Louny. ISBN 978-80-905007-3-0.
- Hajn, I., 1995: Budějovický Budvar 1895–1995, AGES, České Budějovice.
- Hajn, I., 1999: Obchodní politika Českého akciového pivovaru v Českých Budějovicích v období před první světovou válkou. In: Průvodce po budějovických hostincích a kapitoly z jihočeské pivní historie. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, České Budějovice. ISBN 80-86260-03-8.
- Hajn I., 2002: Česko-německá pivní válka: národnostní aspekt založení Českého akciového pivovaru v Českých Budějovicích a jeho fungování na přelomu 19. a 20. století, DAS r. 24, č. 6.
- Houfek, V., Mezenská, E., 2007: Bohušovice nad Ohří 1057 – 2007, Albis internacional, Ústí nad Labem. ISBN 978-80-86971-39-1.
- Jančík, D., Kubů, E., 2011: Nacionalismus zvaný hospodářský, Do-kořán, Praha. ISBN 978-80-7363-351-6.
- Kejha, J., Janouškovec, J., Jurina, V., 2012: Plzeňský Prazdroj – Příběh, který nepřestává inspirovat, NAVA, Plzeň. ISBN 978-80-7211-427-6.
- Kolektiv, 2012: Příběhy plzeňských domů II., Starý most, Plzeň. ISBN 978-80-87338-30-8.
- Koutek, M., 2013: Pivovar Litovel slaví 120. narozeniny. In: Pivní ročenka 2013, Baštan, Olomouc. ISBN 987-80-87091-41-8.
- Kovtun, J., 1994: Tajuplná vražda, Sefer, Praha. ISBN 80-900895-9-3.
- Kraváček, F., 1993: Specifika podnikatelské aktivity hanáckého rolnictva ve 2. polovině 19. století. In: Podnikatelstvo jako předmět historického výzkumu, Ostrava.
- Likovský, Z., 2006: Pivovary československého území 1900–1948, VÚPS, Praha, ISBN 80-86576-21-3.
- Macura, V., 2015: Znamení zrodu a české sny, Academia, Praha. ISBN 978-80-200-2506-7.
- Marek, P., 1999: Prostějov v letech 1848-1918. in: Prostějov - Město Prostějov, Prostějov. ISBN 80-238-4511-X.
- Mika, J., 2012: Mezi alembikem a spilkou, Halda, Kladno. ISBN 978-80-905223-0-5.
- Muk, J., 1947: Z kroniky rodu Klavíkova a Zátkova. In: Rodokmen, r. II. č. 4., Praha.
- Národní politika, 1939: Č. 73, 14. března 1929.
- Pilnáček, J., 1926: Paměti městyse Černé Hory, Černá Hora, Černá Hora.
- Pinkava, J., 1993: Jevíčko v letech 1848–1918, Městský úřad Jevíčko, Jevíčko.
- Píša, R., 2008: Pivovary a sladovny. Das media, Praha. ISBN 978-80-904178-0-9
- Rada, F., 1965: Když se psalo c. k., Nakladatelství České Budějovice, České Budějovice.
- Skalský, J., 2005: Krčmy, hospody, restaurace aneb průvodce po starých pohostinstvích v Lovosicích a okolí, vlastní náklad, Lovosice.
- Sládek, 1906: číslo 1.
- Šik, L., 1994: Litovelské paměti, Městský klub Litovel, Litovel.
- Tichý, V., 1934: Krajský slet sokolský, Výkonný výbor krajského sletu sokolstva v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem.
- Vašek, L., 1995: V Černé Hoře piva moře, BOLZANO, Brno.
- Vrána, F., 2012: Historie pivovarství Jevíčka. In: Pivní ročenka 2012, Baštan, Olomouc. ISBN 987-80-87091-25-8.
- Zachar O., 1906: Pivovarské kapitoly a feuilletony, vlastní náklad, Kladno.
- Zeman, A., Lhotka, V., Laštovka, V., 1959: K historii plzeňských pivovarů, Krajské nakladatelství v Plzni, Plzeň.

*Do redakce došlo / Manuscript received: 5/12/2016
Přijato k publikování / Accepted for publication: 11/1/2017*